

ÖSSZEFOGLALÁS

Az értekezés az angol és magyar nyelv olyan mondatstruktúráival foglalkozik a Lexikai-Funkcionális Grammatika (LFG) elméleti keretében, melyekben valamely diskurzuperiférikus összetevő balperiférikus pozíciót foglal el. A vizsgált mondat típusok a következők: topikalizáció (TOP-Eng), tagmondateleji adjunktumok (*Clause-initial adjuncts*, CIADJ-Eng) és balra kihelyezés (*Left-dislocation*, LD-Eng) az angolban, valamint balra kihelyezés (LD-Hun) és operátor-előrevívés (*Operator fronting*, OF) a magyarban. A cél az, hogy ezen szerkezetek megfelelő elemzést kapjanak, különös tekintettel a szintaxisra és az információs szerkezetre.

Az értekezés több korábbi elmélet is felhasznál, módosítva és bővítve azokat. Az információs szerkezetet illetően amellet érvelek, hogy a korábbi megközelítések nem kielégítőek, és ezért egy új taxonómiára van szükség. Az általam felállított taxonómia a korábbi jegyalapú rendszerek továbbgondolása. Állításom szerint az ÚJ (*NEW*), DISKURZUSSZERKEZET-ÉPÍTŐ (*DISCOURSE-STRUCTURING*) és a KONTRASZTÍV (*CONTRASTIVE*) jegyek jól definiálhatók és lefedik a létező információs-szerkezeti kategóriákat. A szintaxist illetően nagyban építék Laczkó (2014a, 2014b, 2015) magyar nyelvet taglaló műveire, de két szempontból is kiegészítem azokat: az információs szerkezetet illető elgondolásaim beépítésre kerülnek, valamint az alárendelő mondatok elemzésére is sor kerül. Ez utóbbival kapcsolatban részletesen érvelek amellet, hogy a magyar alárendelő mondatok névmási asszociáltja az általánosnak tekinthető nézettel szemben (Kenesei 1992/1994) nem expletívum, hanem tartalmaz névmás.

Az elméleti háttér felállítása után részletesen tárgyalom a célszerkezeteket. A mondat típusok tulajdonságainak a vizsgálata után arra a következtetésre jutok, hogy a balperiférikus összetevők különböző mértékben és módokon vannak a mondatba integrálva. Ezt részletesen alátámasztom bizonyítékokkal és a szerkezetekre formális elemzési javaslatot teszek LFG-keretben.

Az angol topikalizáció meglátásom szerint egy klasszikus „előremozgatás”-szerű szerkezet, ahol a mondateleji összetevő funkcionális azonosításra kerül egy mondatbeli grammatikai funkcióval. A topikalizált összetevők mindig kontrasztívak az információs szerkezetben. Bizonyos tagmondat-eleji adjunktumok is így viselkednek, azonban vannak olyanok is, amelyek semleges topikként teljesen a mondat elejéhez kötődnek, a mondat belsejéhez való kapcsolódás nélkül. Az angol balra kihelyezésben részt vevő összetevők még ennél is kevésbé integráltak: meglátásom szerint ezek olyan „szintaktikai árvák”, vagy „függő topikok”, melyek nem tartoznak az anyamondathoz szintaktikai szempontból.

A magyarban a balra kihelyezés három típusát különböztetem meg: kontrasztív topikos balra kihelyezés (*Contrastive topic left-dislocation*, CTLD), nemkontrasztív balra kihelyezés (*Noncontrastive left-dislocation*, NCLD) és kontrasztív fókuszos balra kihelyezés (*Contrastive focus left-dislocation*, CFLD). Az első kettőben a balra kihelyezett elem a mondat szerves részét képezi (és anaforikus függőségben áll az asszociált névmással), míg a CFLD az angol balra kihelyezéshez hasonlóan egy az anyamondathoz szintaktikailag nem kapcsolódó szerkezet. Az operátor-előrevívésben szintén megkülönböztetek két altípust: az egyik az angol topicalizációhoz nagyban hasonló „előrevívés”-szerű szerkezet, míg a másikat „prolepszis”-ként elemzem: a mondateleji összetevő a főpredikátum tematikus argumentumává válik és anaforikusan azonosítódik egy alárendelt mondat-beli grammatikai funkcióval.

Az utolsó fejezet az értekezésben megfogalmazott állítások elméleti következményeivel és nyelvközi összehasonlításokkal foglalkozik. Megállapítom, hogy hasonló „előrevívő” és „balra kihelyező” szerkezetek sok egyéb nyelvben is megtalálhatóak, és a tulajdonságaik összehasonlítása után fölvázolok egy taxonómiát. Mivel a prolepszis egy viszonylag keveset kutatott szerkezet típus, nagy terjedelemben foglalkozok az ő helyével a szintaktikai elméletekben. Amellett érvelek, hogy egyfajta finit kontroll-szerkezetéről van szó. Ezen állításom mentén áttekintést nyújtok az ilyen szerkezetekről és bemutatom, hogyan helyeződik a prolepszis egy lehetséges kontroll-tipológiába.

Összességében az értekezés két célt is szolgál: átfogó elemzést nyújt a szóban forgó diskurzushoz kapcsolódó balperiférikus szerkezetekről, valamint tágabb perspektívát is nyújt azáltal, hogy megvizsgálja az elemzési javaslatok elméleti hátterét és következményeit.